

Čitateľská gramotnosť našich žiakov

Slovensko sa už štvrtýkrát zapojilo do medzinárodného výskumu čitateľskej gramotnosti žiakov 4. ročníka základných škôl PIRLS. Posledné meranie sa uskutočnilo roku 2016 a jeho výsledky boli zverejnené v závere minulého roka.

Do testovania PIRLS 2016 sa zapojilo celkovo 340-tisíc žiakov, 330-tisíc rodičov, 16-tisíc učiteľov a 12-tisíc škôl zo 60 krajín sveta (z toho 10 bolo samostatných geografických alebo jazykových oblastí v rámci jednej krajiny). Na Slovensku sa do testovania zapojilo 220 základných škôl, 5 451 žiakov (z toho 2 660 dievčat a 2 791 chlapcov), 334 učiteľov, 220 riaditeľov škôl a 5 300 rodičov testovaných žiakov. Priemerný vek testovaných žiakov bol 10,4 roka.

Výsledok slovenských žiakov (535 bodov) bol lepší, ako je priemer škály PIRLS (500 bodov) a porovnateľný s priemerom krajín Európskej únie (540 bodov) a krajín Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj – OECD (541 bodov). Porovnateľný výkon ako naši žiaci dosiahli žiaci z Rakúska, Nemecka, Izraela a Portugalska. Na štúdiu PIRLS 2016 sa zúčastnilo 24 krajín Európskej únie a 28 krajín OECD.

Predmetom výskumu boli aj faktory, ktoré ovplyvňujú školskú úspešnosť žiakov v čitateľskej gramotnosti.

K čitateľskej gramotnosti

Čitateľská gramotnosť patrí medzi najdôležitejšie schopnosti, ktoré si žiaci osvojujú počas prvých rokov školskej dochádzky. Čítanie je základom pre vzdelávanie sa vo všetkých ostatných predmetoch a je tiež zdrojom potešenia vo chvíľach oddychu. Čitateľská gramotnosť je v štúdiu PIRLS definovaná ako „schopnosť porozumieť a používať také písomné jazykové formy, ktoré vyžaduje spoločnosť a/alebo ktoré majú hodnotu pre jednotlivca. Čitatelia môžu odvodzovať význam z rozmanitých textov. Čítajú s cieľom vzdelávania sa, účasti v komunitách čitateľov v škole a v každodennom živote a pre potešenie.“

Úroveň čitateľskej gramotnosti je skúmaná práve vo 4. ročníku základných škôl (žiaci vo veku 9 – 10 rokov), pretože v tomto veku už žiaci zvládli techniku čítania a začínajú využívať čítanie ako prostriedok na ďalšie vzdelávanie sa. Posúvajú sa tak zo štádia učenia sa čítať do štádia učenia sa čítaním.

PIRLS hodnotí dosiahnuté výsledky žiakov v čitateľskej gramotnosti z dvoch navzájom sa prelínajúcich aspektov, ktoré sa pri čítaní uplatňujú, a to z cieľov čítania a z procesov porozumenia.

Pod cieľmi čítania sa v štúdiu PIRLS chápu dôvody, pre ktoré ľudia čítajú. Pre žiakov 4. ročníka sú najdôležitejšími dôvodmi na čítanie: čítanie pre literárny zážitok (potešenie) a čítanie s cieľom získavania a využívania informácií. Týmto cieľom sú prispôbené aj texty používané v štúdiu, a to literárne a informačné.

Pod procesmi porozumenia rozumieme činnosti, ktoré žiaci vykonávajú pri čítaní textu, aby porozumeli jeho významu. Patrí sem: vyhľadávanie explicitne uvedenej informácie;

vyvodzovanie priamych záverov; interpretácia a integrácia myšlienok a informácií; hodnotenie a posúdenie obsahu a prvkov textu. Proces porozumenia sa využívajú pri čítaní literárnych aj informačných textov.

Trendy v porovnaní s predošlými rokmi

Trend úrovne čitateľskej gramotnosti slovenských žiakov je pozitívny – v porovnaní s prvým cyklom z roku 2001 rastie. V priebehu pätnástich rokov (2001 – 2016) sme sa v škále PIRLS posunuli o 17 bodov, čo je štatisticky významný nárast. Najvýraznejší nárast – o 13 bodov – nastal medzi testovaním v rokoch 2001 a 2006. Roku 2016 dosiahli slovenskí žiaci zhodný počet bodov ako roku 2011 (535 bodov). Výsledky našich žiakov v čítaní sa v posledných troch realizovaných cykloch PIRLS 2016, 2011 a 2006 významne nemenia a zostávajú porovnateľné. Naproti tomu však priemerný výkon žiakov krajín Európskej únie a OECD v porovnaní s predchádzajúcim cyklom z roku 2011 vzrástol (o 6 bodov, resp. 3 body).

Oproti roku 2011 sa výrazne nezmenila ani početnosť rizikovej skupiny žiakov, teda žiakov, ktorí v danom cykle štúdie nedosiahli v čítaní ani priemernú úroveň. Roku 2016 spadalo do tejto skupiny 19 % žiakov, čo je oproti výsledkom z roku 2011 o 1 % viac. Priemer krajín Európskej únie a OECD bol v tejto oblasti 18 %.

Naopak, najvyššiu úroveň v čítaní v meraní PIRLS 2016 dosiahlo u nás 10 % žiakov, čo je v porovnaní s predošlými cyklami významný nárast (8 % v PIRLS 2011), stále však v tejto úrovni nedosahujeme hranicu 12 % priemeru krajín únie a OECD.

Pri porovnaní výsledkov chlapcov a dievčat môžeme konštatovať, že podobne ako vo väčšine zúčastnených krajín, aj u nás pretrváva trend významne lepších výsledkov dievčat oproti chlapcom. Na Slovensku dosahujú dievčatá o 9 bodov vyššie skóre ako chlapci.

Čo ovplyvňuje výsledky žiakov?

Socioekonomické a kultúrne zázemie

Aj v PIRLS 2016 sa potvrdila silná spojitosť medzi výkonom žiaka a sociálnym, ekonomickým a kultúrnym kapitálom jeho rodiny (socioekonomický index). Vo všetkých krajinách bol zistený veľký rozdiel vo výkone žiakov v jednotlivých kategóriách indexu. Hoci priemerný výkon slovenských žiakov zostáva medzi cyklami rokov 2011 a 2016 nezmenený (535 bodov), výkon žiakov z rodín s nízkym socioekonomickým kapitálom sa oproti roku 2011 výrazne znížil (zo 466 na 397 bodov). Výkon našich žiakov v tejto kategórii patrí k najnižším spomedzi zúčastnených krajín Európskej únie a OECD (nižší dosiahli len Čile, Taliansko a Bulharsko).

Domáce a školské prostredie žiakov

V PIRLS 2016 sa potvrdzuje, že na výsledky žiakov v čitateľskej gramotnosti pozitívne vplývajú stimulujúce čitateľské aktivity v rodine v predškolskom veku dieťaťa. Výkon žiakov, ktorých rodičia v dotazníku uviedli, že so svojím dieťaťom často robili rozvíjajúce aktivity, bol významne vyšší v porovnaní so žiakmi, ktorých rodičia uviedli, že takéto aktivity robili niekedy, príp. nikdy či takmer nikdy. Výsled-

O štúdiu PIRLS

Štúdia PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – Pokrok v medzinárodnej úrovni čitateľskej gramotnosti) sa od roku 2001 uskutočňuje v pravidelných päťročných cykloch pod záštitou IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement – Medzinárodnej asociácie na hodnotenie výsledkov vzdelávania). Štúdia PIRLS 2016 bola na Slovensku administrovaná 2. – 19. mája 2016. Národným koordináčnym centrom štúdií pre Slovenskú republiku je Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM). Ďalšie informácie o výsledkoch slovenských žiakov v štúdiu PIRLS 2016, prehľad výsledkov krajín, ukážky úloh, ktoré žiaci riešili, a ďalšie materiály možno nájsť na webovej stránke <http://special.nucem.sk/>.

ky tiež ukazujú na pozitívnu súvislosť medzi vzťahom k čítaniu rodičov a ich detí. Vzťah rodičov k čítaniu má súvislosť aj s výkonom ich detí v čítaní.

V štúdiu PIRLS sa opakovane potvrdzuje pozitívna súvislosť medzi dĺžkou navštevovania predškolského zariadenia a výkonom žiakov v čítaní. Čím dlhšie deti navštevovali predškolské zariadenie (3 roky a viac), tým lepšie výsledky v čítaní dosiahli. V porovnaní s predchádzajúcim cyklom sme zaznamenali najvýraznejšie zhoršenie výsledkov v teste u žiakov, ktorí vôbec nenavštevovali predškolské zariadenie.

V štúdiu PIRLS sa skúmal aj vplyv prítomnosti žiakov na vyučovaní na ich výsledky v testovaní. Potvrdilo sa, že zvyšovanie frekvencie absencií je vo veľkej miere spojené so znížením výkonu žiakov v čítaní. Iba 43 % slovenských žiakov uviedlo, že nikdy alebo takmer nikdy nechýba na vyučovaní, čo je veľký rozdiel v porovnaní s priemerom krajín Európskej únie a OECD, kde nechýba v škole 72, resp. 71 % žiakov. Nechcené prvenstvo dosahujú naši žiaci v počte absencií raz za týždeň, kde do tejto skupiny spadá 14 % slovenských žiakov s výkonom 476 bodov, čo je viac oproti priemeru krajín únie a OECD, kde chýba raz za týždeň iba 6, resp. 7 % žiakov s výkonom 486, resp. 487 bodov.

Priama súvislosť bola zistená aj medzi výkonom žiakov a frekvenciou pocitu hladu pri ich príchode do školy. V priemere krajín únie a OECD prichádza do školy hladných každý deň 12, resp. 13 % žiakov a ich výkon v meraní čitateľskej gramotnosti je na úrovni 513, resp. 515 bodov. Na Slovensku je pri príchode do školy hladných 14 % žiakov a ich priemerný výkon je 508 bodov.

(cm)

